

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

ДОГОВІРНЕ ПРАВО

Методичні вказівки
до вивчення дисципліни для студентів
спеціальності 073 “Менеджмент”

Київ 2017

УДК 347.41

ББК 67

Д11

Укладачі: Д.В. Петренко, старш. викладач;
О.М. Щербакова, старш. викладач

Рецензент Савченко А.М., старш. викладач

Відповідальний за випуск О.С. Волошкіна, д-р техн. наук,
професор

*Затверджено на засіданні кафедри охорони праці і
навколишнього середовища, протокол № 12 від 12 травня
2016 року.*

Видається в авторській редакції.

Договірне право: методичні вказівки до вивчення
Д11 дисципліни / уклад.: Д.В. Петренко, О.М. Щербакова. –
К.: КНУБА, 2017. – 36 с.

Подано необхідний для вивчення дисципліни методичний
матеріал: програму курсу, основні питання, що їх розглядають у
кожній темі, та види навчальних занять, на яких ці питання
опрацьовуються.

Призначено для студентів спеціальності 073“Менеджмент”.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Суб'єкти господарювання будують взаємовідносини з іншими підприємствами, установами, організаціями і громадянами в усіх сферах господарської діяльності на основі договорів.

Перехід до ринкової економіки супроводжується звуженням впливу держави на майнові відносини і отже розширенням свободи вибору партнерів у господарських зв'язках, визначенням умов договору за вільним вибором сторін. Сторонам надається можливість бути вільними в укладанні договору, вибору контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог нормативних актів цивільного, господарського законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

У силу цього саме договірно-правова форма здатна забезпечити необхідний баланс між попитом та пропозицією, наситити ринок тими товарами, які потребує споживач. Договір служить ідеальною формою активності учасників господарського обороту, він є найбільш оперативним і гнучким засобом зв'язку між виробництвом і споживанням, вивчення потреб і негайного реагування на них з боку виробництва.

Предмет курсу – сукупність норм права, що регулюють суспільні відносини, які виникають між суб'єктами правовідносин під час укладання, виконання, припинення договору, порушення учасниками умов договору, настання правових наслідків такого порушення, притягнення винної сторони до юридичної відповідальності.

Мета курсу – засвоєння студентами основних положень договірного права, з'ясування сутності основних інститутів і понять, які стосуються договірного регулювання суспільних відносин, ознайомлення з правовими джерелами та принципами регулювання договірних відносин та опанування практичними навичками їх застосування.

Завдання курсу – опанування студентами сучасних правових підходів до визначення понять договору як зобов'язального правовідношення, документа та регулятора суспільних відносин;

оволодіння знаннями та навичками щодо порядку укладання, забезпечення та виконання договорів; набуття знань щодо критеріїв класифікацій договорів та підстав визнання договорів недійсними та неукладеними.

Мета пропонованих методичних вказівок – допомогти студентам глибоко і ґрунтовно засвоїти матеріал курсу.

Засоби навчання: нормативно-правова база, рекомендовані джерела (підручники, посібники), публіцистика, використання комп'ютерних технологій.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

зміст договірної форми регулювання суспільних відносин;
основні нормативно-правові акти та інші правові джерела, що регулюють договірні відносини;

поняття і види цивільно-правових та господарських договорів;
вимоги до змісту та форми різного виду договорів;
зміст прав та обов'язків сторін різних видів договорів;
порядок укладання, зміни і розірвання договорів;
підстави визнання договорів недійсними та неукладеними;
порядок виконання та наслідки порушення договорів;
підстави та умови притягнення сторін договору до відповідальності;

вміти:

застосовувати одержані знання в процесі роботи за фахом;
застосовувати норми цивільного та господарського права в процесі розроблення проектів договорів, їх укладання та виконання;
визначати права та обов'язки сторін договору.

Згідно з планом підготовки фахівців студенти повинні прослухати курс лекцій з «Договірного права», поглибити теоретичні знання та здобути практичні навички на практичних заняттях, опрацювати питання, винесені на самостійне вивчення, у визначені строки підготувати і захистити індивідуальне завдання у формі реферату (контрольної роботи) та скласти залік.

Самостійна робота студентів здійснюється шляхом опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури, підготовки реферату (контрольної роботи).

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань: 0306, «Менеджмент і адміністрування»

Напрямок підготовки: 073 – «Менеджмент»

Освітньо-кваліфікаційний рівень: спеціаліст, магістр

Кількість кредитів – 2

Модулів – 1

Змістових модулів - 1

Загальна кількість годин – 60

Кількість годин:

аудиторних – 18

самостійної роботи студента – 42

Індивідуальні завдання (вид та кількість): реферат, 1

Характеристика навчальної дисципліни		
Вид навчальної роботи	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
	Рік підготовки	
	5	6
	семестр	
	9	11
Лекції (год.)	10	10
Практичні заняття (год.)	8	8
Самостійна робота (год.)	42	42
Індивідуальне завдання (кількість)	1	1
Вид контролю (залік чи екзамен)	залік	залік
Усього (год.)	60	60

2. ОСНОВНІ ТЕМИ ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Договір та його значення у цивільно-правових та господарських правовідносинах.

Поняття, зміст і підстави виникнення зобов'язань. Поняття цивільно-правового договору. Особливості поняття «договір» за господарським законодавством. Джерела правового регулювання договірних відносин. Договір і закон.

Тема 2. Порядок укладання договору.

Договірні умови. Форма договору. Особливості умов та укладання господарських договорів. Класифікація та види договорів. Участь менеджера у договірній роботі підприємства.

Тема 3. Виконання та припинення договірних зобов'язань.

Принципи виконання договору. Зміна умов та розірвання договору. Особливості зміни умов та розірвання господарських договорів. Особливості виконання грошових зобов'язань. Припинення зобов'язань.

Тема 4. Поняття та способи забезпечення виконання зобов'язань.

Неустойка. Порука. Гарантія. Застава. Притримання. Завдаток. Особливості застосування способів забезпечення виконання зобов'язань. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язань.

Тема 5. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань.

Наслідки порушення зобов'язання за цивільним законодавством. Загальні засади господарсько-правової відповідальності. Поняття господарських санкцій. Відшкодування збитків. Порядок застосування штрафних та оперативних-господарських санкцій.

3. РЕКОМЕНДАЦІ ДО ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. У цивільному праві поняття договору є одним з основних. Ще римські юристи зазначали, що договори (contractus) є найбільш розповсюдженим джерелом виникнення цивільних зобов'язань і надавали їм особливого значення. Нині договір являє собою один з основних засобів регулювання суспільних відносин. Розвиток ринкової економіки передбачає наявність розвинутої системи договорів, які в цілому опосередковують переміщення товарів, робіт і послуг у суспільстві. Свобода договору закріплена як один з основних принципів сучасного цивільного права (п. 3 ст. 3, ст. 627 Цивільного кодексу України (далі - ЦК)).

Договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Категорії "договір" і "господарський договір" співвідносяться як загальне і особливе.

Господарський договір – це зафіксовані в спеціальному правовому документі на підставі угоди зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб), що ґрунтуються на оптимальному врахуванні інтересів сторін і загальногосподарському інтересі.

Господарські договори в Україні регулюються зокрема: загальними і спеціальними статтями Цивільного кодексу України; Господарським кодексом (у подальшому ГК), законами України про окремі види господарської діяльності (інвестиційну, зовнішньоекономічну, транспортну тощо); нормативними актами колишнього Союзу РСР, які регулюють ті господарські договори, які повністю або частково не врегульовані законодавством України (договори поставки продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання), нормативними актами органів виконавчої влади, міжнародними договорами, звичаями ділового обороту.

Господарський договір має притаманні йому особливі ознаки.

Однією з основних засад цивільного права є свобода договору (ст. 3 ЦК), яка полягає, зокрема, у тому, що сторони є вільними: а) в укладенні договору; б) виборі контрагента; в) визначенні умов договору; г) виборі способів забезпечення зобов'язань; г) у вирішенні питання щодо зміни або розірвання договору; д) встановленні видів та меж відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань.

Законодавство визначає, що свобода договору має здійснюватися з урахуванням вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ст. 627 ЦК).

У ЦК України вперше закріплено спеціальну норму, що визначає співвідношення актів цивільного законодавства й договору (ст. 6 ЦК). Зокрема: 1) сторони можуть укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, проте відповідають загальним засадам цивільного законодавства; 2) сторони можуть урегулювати в договорі, який передбачений актами законодавства (поіменовані договори), свої відносини, які не врегульовані цими актами; 3) сторони можуть відступити від тих положень, які передбачені актами законодавства, та врегулювати свої відносини на власний розсуд, за винятком випадків, передбачених законом.

Однією з особливостей господарських договорів є обмеження договірної свободи з метою захисту інтересів споживачів (вимоги щодо якості та безпеки товарів, робіт, послуг) та загальнодержавних інтересів, у тому числі щодо захисту економічної конкуренції, національного товаровиробника тощо (типові договори, обов'язковість укладення державних контрактів, ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій тощо).

Тема 2. Зміст договору складають умови, на яких його укладено. Згідно із ч. 1 ст. 628 ЦК зміст договору становлять: а) умови, визначені на розсуд сторін і погоджені ними; б) умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

До істотних умов договору належать умови: а) про предмет договору; б) що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду; в) щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Укладення договору – це процес узгодження сторонами істотних умов майбутнього договору та, у певних випадках, вчинення ними інших дій.

Обов'язковими (основними) стадіями укладення договору є:

а) оферта – це пропозиція укласти договір;

б) акцепт – це відповідь особи, якій адресовано оферту, про прийняття нею пропозиції укласти договір.

Найбільш розповсюдженим та універсальним способом висловлення акцепту є письмова відповідь про прийняття пропозиції укласти договір на запропонованих умовах (підписання запропонованого проекту договору, повідомлення про згоду укласти договір листом, телеграфом, факсом або за допомогою інших засобів зв'язку). Як правило, акцепт не може виражатися мовчанням.

Форма договору має відповідати загальним положенням щодо форми правочину (статті 205-209 ЦК). Крім того, договір має укладатися у формі, встановленій законом для даного виду договору.

Загальний порядок укладання господарських договорів передбачено ст. 181 ГК України та порівняно з порядком укладання цивільно-правових договорів є більш регламентованим і встановлює тривалий строк для врегулювання сторонами можливих розбіжностей.

ГК України встановлює певні особливості укладання таких договорів як: попередні договори (ст. 182 ГК), договори, що укладаються на підставі державного замовлення (ст. 183 ГК); договори, що укладаються на основі вільного волевиявлення сторін, примірні і типові договори (ст. 184 ГК); договори, що укладаються на біржах, ярмарках та публічних торгах (ст. 185 ГК); організаційно-господарські договори (ст. 186 ГК); договори, що укладаються за рішенням суду (ст. 187 ГК).

Істотними умовами господарських договорів є:

- умови, що визначені законом як істотні;
- усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнута згода;
- умови, що є необхідними для договорів даного виду;
- предмет, ціна та строк дії договору.

Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами. Допускається укладання господарських договорів через обмін листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також способом підтвердження взяття до виконання замовлень.

Класифікація договорів відбувається за різними підставами.

Залежно від моменту виникнення прав і обов'язків у сторін розрізняють договори консенсуальні і реальні.

Консенсуальні – це договори, які вважаються укладеними з моменту досягнення угоди зі всіх істотних умов у формі, необхідній за законом (купівля-продаж, найом, доручення, комісія, спільна діяльність та ін.)

Реальні – це договори, в яких для виникнення прав і обов'язків окрім угоди необхідна ще й передача речі (позика, оренда).

Залежно від цілей укладення розрізняють договори:

- про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління (купівля-продаж, постачання, контракція, позика, міна, дарування, постачання енергоресурсів);
- про передачу майна у тимчасове користування (майновий найом, оренда, житловий найом, побутовий прокат, безоплатне користування майном, лізинг);
- про виконання робіт (побутовий підряд, підряд на капітальне будівництво, договір на виконання проектних і пошукових робіт, договір на виконання аудиторських робіт);
- договори про надання послуг (перевезення, страхування, доручення, комісія, зберігання, про посередницькі послуги, довічне утримання, кредитний договір);

- договори про спільну діяльність (засновницький договір, угоди про науково-технічну співпрацю) тощо.

Договори можуть класифікуватися і за іншими критеріями.

Тема 3. Виконання зобов'язань – це здійснення кредитором і боржником дій по вчиненню прав та обов'язків, що впливають із зобов'язання. Так, виконання договірного зобов'язання купівлі-продажу слід розглядати одночасно як передачу речі продавцем у власність покупця і прийняття цієї речі покупцем, а також виплату обумовленої договором суми (ціни речі) покупцем і прийняття цієї суми продавцем. Принципи реального і належного виконання традиційно вважаються основними цивільно-правовими засадами виконання зобов'язання. При виконанні зобов'язання можуть застосовуватися звичаї ділового обороту; виконання зобов'язання має спиратися на засади добросовісності, розумності та справедливості.

На практиці підчас виникають обставини, які викликають необхідність корегування (зміни) умов існуючого договору або взагалі дострокового його припинення.

Згідно зі ст. 651 ЦК зміна або розірвання договору можуть здійснюватися: 1) за згодою сторін; 2) за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом; 3) у разі односторонньої відмови від договору, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом.

За загальним правилом зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом або договором (ст. 188 ГК).

Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором.

Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, у двадцятиденний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду. У разі якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору

або в разі неодержання відповіді в установлений строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

Договір змінюється або припиняється з моменту досягнення домовленості про зміну або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором чи не обумовлено характером його зміни.

Якщо договір змінено або розірвано судовим рішенням, договір вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності даним рішенням, якщо іншого строку набрання чинності не встановлено за рішенням суду.

У ч. 5 ст. 653 ЦК України закріплено, якщо договір змінений або розірваний у зв'язку з істотним порушенням договору однією із сторін, друга сторона може вимагати відшкодування збитків, завданих зміною або розірванням договору.

Зміна або розірвання договору вчиняється в такій самій формі, що й договір, що змінюється або розривається, якщо інше не встановлено договором або діючим законодавством чи не впливає із звичаїв ділового обороту.

В силу ст. 524 ЦК зобов'язання має бути виражене у грошовій одиниці України – гривні. Однак сторони наділяються правом визначити грошовий еквівалент зобов'язання в іноземній валюті.

У ст. 198 ГК України закріплене загальне правило про платежі за грошовими зобов'язаннями, які виникають у господарських відносинах. Вони здійснюються у безготівковій формі або готівкою через установи банків, якщо інше не встановлено законом.

Грошові зобов'язання учасників господарських відносин повинні бути виражені й підлягають оплаті у гривнях. Грошові зобов'язання можуть виражатись в іноземній валюті лише тоді, коли суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до законодавства.

Підстави припинення зобов'язань викладені у главі 50 ЦК України та ст. 202 ГК України.

Зобов'язання може бути припинене за таких підстав:

- виконанням, проведеним належним чином.

- надання відступного (грошей, іншого майна тощо);
- зарахуванням;
- за домовленістю сторін, у тому числі про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими самими сторонами (новація);
- прощенням боргу;
- поєднанням боржника і кредитора в одній особі;
- неможливістю виконання;
- смертю фізичної особи або ліквідацією юридичної особи (боржника чи кредитора).

Припинення зобов'язання на вимогу однієї з сторін допускається лише у випадках, встановлених договором або законом.

Тема 4. Хоча здебільшого контрагенти добросовісно виконують узяті на себе за договором зобов'язання, цивільне законодавство водночас передбачає певні правові важелі, які дозволяють впливати на несправного боржника, який не виконує своїх зобов'язань, і отримати задоволення, незважаючи на його заперечення.

Види (способи) забезпечення виконання зобов'язань – це сукупність заходів, за допомогою яких сторони договору впливають одна на одну з метою належного виконання передбаченого договором обов'язку під загрозою вчинення певних дій, які зумовляють настання негативних наслідків майнового характеру для боржника.

Способи забезпечення зобов'язання виконують такі функції:

- 1) попередити потенційного правопорушника про негативні наслідки, які можуть настати при невиконанні чи неналежному виконанні договірної зобов'язання;
- 2) створити кредитору можливості для задоволення його інтересів у разі невиконання зобов'язання;
- 3) усунути негативні наслідки, як можуть настати для кредитора у зв'язку з невиконанням зобов'язання.

ЦК України передбачає такі способи (види) забезпечення виконання зобов'язань: а) неустойка (штраф, пеня); б) застава; в) порука; г) завдаток; д) гарантія; е) притримання.

Наведені способи забезпечення виконання зобов'язань мають спільну мету – надати кредитору додаткову можливість отримати належне йому за зобов'язанням.

Крім названих вище договором або законом можуть бути встановлені й інші види забезпечення виконання зобов'язання (ч. 2 ст. 546 ЦК).

Доцільність використання того чи іншого виду забезпечення виконання зобов'язання залежить від сутності забезпеченого зобов'язання.

Неустойка – грошова сума або інше майно (рухоме та нерухоме), яке боржник має передати кредитору у разі порушення боржником зобов'язання (ст. 549 ЦК).

Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно невиконаного зобов'язання.

Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Застава – це вид забезпечення виконання зобов'язання, при якому кредитор-заставодержатель має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (ст. 572 ЦК).

Види застави: 1) іпотека – застава нерухомого майна, яке залишається у володінні та користуванні заставодавця; 2) заклад – застава рухомого майна, що передається у володіння заставодержателю або за його наказом – у володіння третій особі; 3) застава товарів у обороті та переробці; 4) застава цінних паперів; 5) застава майнових прав.

Сторони договору можуть передбачити щодо забезпечення виконання одного зобов'язання одночасно декілька видів забезпечення виконання зобов'язань (наприклад, застави та неустойки, поруки та застави).

Завдаток – грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторіві боржником у рахунок належних з нього за договором платежів на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання (ст. 570 ЦК).

Згідно із ст. 553 ЦК за договором поруки поручитель зобов'язується при порушенні боржником основного зобов'язання, забезпеченого порукою, нести відповідальність перед кредитором поряд із боржником за основним зобов'язанням. За загальним правилом боржник та поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники.

Суть гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язання полягає в тому, що банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку (ст. 560 ЦК).

Забезпечення може надаватися: а) боржником за основним зобов'язанням (неустойка, завдаток); б) третьою особою (гарантія, порука); в) як боржником, так і третьою особою (застава).

Притриманням є право кредитора, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо сплати цієї речі або відшкодування кредиторіві пов'язаних з нею витрат та інших збитків, притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання (ст. 594 ЦК).

Підставами для встановлення та застосування виду забезпечення виконання зобов'язання можуть бути домовленість сторін про певне забезпечення, закон, рішення суду.

Закон встановлює обов'язкову письмову форму правочину щодо видів забезпечення виконання зобов'язань. Згідно із ч. 2 ст. 547 ЦК правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання, вчинений із недодержанням письмової форми, є нікчемним.

Тема 5. Стаття 611 ЦК України встановлює, що у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема:

- припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору;

- зміна умов зобов'язання;
- сплата неустойки;
- відшкодування збитків та моральної шкоди.

Учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених ГК України, законами України та договором.

Застосування господарських санкцій покликано гарантувати захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, у тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання

Відповідно до ст.216 ГК України господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:

- потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;
- передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;
- сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;
- у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Господарські санкції – це заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, у результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

Згідно з ч. 2 ст. 217 ГК України у сфері господарювання за ініціативою учасників господарських відносин застосовуються такі види господарських санкцій:

- відшкодування збитків;
- штрафні санкції;
- оперативно-господарські санкції.

Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною (ч. 2 ст. 224 ГК).

Учасник господарських відносин, який вчинив господарське правопорушення, зобов'язаний вжити необхідних заходів щодо запобігання збиткам у господарській сфері інших учасників господарських відносин або щодо зменшення їх розміру, а у разі якщо збитків завдано іншим суб'єктам, – зобов'язаний відшкодувати на вимогу цих суб'єктів збитки у добровільному порядку в повному обсязі, якщо законом або договором сторін не передбачено відшкодування збитків в іншому обсязі.

Штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді неустойки, яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання (ст. 230 ГК).

Оперативно-господарськими санкціями є заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку і незалежно від вини суб'єкта, що порушив зобов'язання (ст. 235 ГК). До порушника господарського зобов'язання можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором.

Види оперативно-господарських санкцій, які можуть бути передбачені сторонами господарського договору, це одностороння

відмова від зобов'язання, відмова від оплати за зобов'язанням тощо (ст. 236 ГК). Цей перелік не є вичерпним, і сторони можуть прописати у договорі інші види оперативно-господарських санкцій.

Згідно з ст. 237 ГК підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є факт порушення господарського зобов'язання другою стороною. Порядок застосування сторонами конкретних оперативно-господарських санкцій визначається договором. Оперативно-господарські санкції можуть застосовуватися одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням штрафних санкцій.

4. ОСНОВНІ ТЕМИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Основні положення про зобов'язання

Питання для обговорення:

1. Поняття, види та підстави виникнення зобов'язань.
2. Публічні зобов'язання у сфері господарювання.
3. Загальні умови виконання зобов'язань.
4. Заміна осіб у зобов'язанні.

Ситуаційні задачі

1. Публічне акціонерне товариство «Горизонт» звернулося до господарського суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія» про розірвання договору купівлі-продажу бурильного обладнання та повернення його продавцю.

Так, 1.12.2015 р. ПАТ «Горизонт» та ТОВ «Мрія» уклали договір купівлі-продажу, за яким ПАТ «Горизонт» зобов'язалося у строк по 10.12.2015 р. передати, а ТОВ «Мрія» прийняти у власність бурильне обладнання. За умовами договору ціну обладнання покупець зобов'язався перерахувати на поточний рахунок продавця, а право власності на предмет купівлі-продажу виникає у покупця з моменту підписання договору. 10.12.2015 р. ПАТ «Горизонт» передав, а ТОВ «Мрія» прийняв обладнання за актом приймання-передачі.

Проте ТОВ «Мрія» вартість обладнання не оплатило. ПАТ «Горизонт» вимагає через суд розірвання договору і повернення обладнання через істотне порушення з боку ТОВ «Мрія» його умов.

ТОВ «Мрія» проти позову заперечило, посилаючись на те, що договір не містить положень щодо строку, у який покупець повинен сплатити продавцю ціну товару, отже він договірних зобов'язань не порушував. ТОВ «Мрія» є власником придбаного обладнання з моменту підписання договору, тому підстави для його повернення продавцю відсутні.

Наполягаючи на позові, ПАТ «Горизонт» пояснило, що 15.12.2015 р. направило на фактичну адресу ТОВ «Мрія» письмову вимогу з пропозицією у семиденний термін сплатити ціну товару, яку, всупереч ст. 530 Цивільного кодексу України, відповідач не виконав.

ТОВ «Мрія» з такими доводами не погодилось, зазначило, що письмову вимогу направлено не на його юридичну адресу, а особа, яка її отримала, не є працівником ТОВ «Мрія», і тому просило у позові відмовити.

Що таке істотне порушення умов договору? Що розуміти під строком виконання зобов'язання? За яких підстав допускається зміна чи розірвання договору? Яке рішення має прийняти господарський суд?

2. Пан Руденко звернувся до суду з позовом про витребування майна з чужого незаконного володіння та стягнення моральної шкоди. Послався на те, що СТО незаконно утримує у себе належний йому автомобіль, чим порушує його права власника. Тому він згідно з ст. ст. 321, 387 ЦК України вправі витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним, адже право власності є непорушним і ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

Суд встановив, що Руденко звернувся на СТО з приводу ремонту належного йому автомобіля. Між ним та СТО було оформлено письмове замовлення на ремонт, у якому сторони визначили

приблизний перелік необхідних робіт, запасних частин та витратних матеріалів, а також ціну ремонту – 4000 грн.

СТО по завершенні ремонтних робіт склала акт виконаних робіт, згідно з яким вартість ремонту склала 4500 грн. Руденко сплатив до каси 4000 грн., а від сплати решти відмовився, мотивуючи це тим, що замовлення на ремонт є договором підряду, істотною умовою якого є ціна, яка становить 4000 грн., а згідно з ст. 632 Цивільного кодексу України зміна ціни в договорі після його виконання не допускається. Проте СТО наполягає на сплаті 4500 грн. і не повертає автомобіль до тих пір, поки Руденко не оплатить 4500 грн.

Заперечуючи проти позову, СТО послалося на те, що у замовленні на ремонт сторони погодили, що якщо під час виконання робіт виявиться, що для їх якісного завершення необхідно здійснити додаткові роботи порівняно з зазначеними у замовленні, то, за умови, що їх вартість не перевищує 15 % від узгодженої у замовленні ціни, такі додаткові роботи можуть бути здійснені виконавцем без додаткового погодження з замовником, а замовник зобов'язаний здійснити їх оплату. Оскільки під час ремонту виникла необхідність у додаткових витратних матеріалах, то ціна ремонту відповідно збільшилася. Утримання автомобіля СТО пояснило тим, що Руденко не оплатив повністю вартість ремонту, тому СТО вправі притримати автомобіль у себе до повного розрахунку. Таке право надано ст. 856 Цивільного кодексу і передбачено умовами замовлення на ремонт.

Чи правомірні вимоги пана Руденка? Що означає принцип належного виконання зобов'язання? Які способи забезпечення зобов'язань можуть передбачити сторони договору? Яка форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання? Чи допускається стягнення моральної шкоди за порушення договору?

Тема 2. Окремі види договорів у сфері господарювання

Питання для обговорення:

1. Правовий аналіз договорів про передачу майна у власність та користування (договори купівлі-продажу, поставки, оренди тощо).
2. Договори про виконання робіт (договори побутового, будівельного підряду, підряду на проектні та пошукові роботи, виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт тощо).
3. Договори про надання послуг (договори про надання посередницьких, транспортних, банківських, страхових послуг тощо).

Ситуаційні задачі

1. Між приватним підприємством «Нікас-Т» та товариством з обмеженою відповідальністю «Борен» було укладено договір будівельного підряду. Підрядник ТОВ «Борен» якісно та в строк виконало усі передбачені у проектній документації роботи, що підтверджується підписаними сторонами актами виконаних робіт. Проте замовник ПП «Нікас-Т» вартість робіт оплатило не повністю, внаслідок чого виникла заборгованість, з приводу стягнення якої ТОВ «Борен» звернулося до господарського суду.

Рішенням господарського суду у задоволенні позову відмовлено з тих мотивів, що згідно з ст. 318 ГК України за договором підряду на капітальне будівництво виконання робіт повинно проводитись відповідно до проектно-кошторисної документації, у якій чітко має бути визначено ціну роботи. Відсутність цієї умови свідчить про те, що будівельні роботи та їх часткову оплату проведено без достатньої правової підстави, отже позовні вимоги не підлягають задоволенню.

Чи законне рішення господарського суду? Що є істотними умовами договору будівельного підряду?

2. Приватне підприємство «Еліс» звернулося до господарського суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Чиста криниця» про стягнення заборгованості з орендної плати. ПП «Еліс»

пояснило, що 1 лютого 2012 р. уклало з ТОВ «Чиста криниця» договір оренди нежитлового приміщення для розміщення офісу строком на 2 роки. Того ж дня приміщення передано орендарю у користування за актом здавання-прийняття. Однак, починаючи з липня 2013 р. ТОВ «Чиста криниця» припинило сплачувати орендну плату, внаслідок чого утворилася заборгованість.

ТОВ «Чиста криниця» проти позову заперечило з огляду на те, що у травні 2013 р. для облаштування офісу воно знайшло інше приміщення, яке є більш зручним і сучасним, тому потреба в орендованих площах у нього відпала. 1 липня 2013 р. ТОВ «Чиста криниця» повністю звільнило орендоване приміщення і з того часу ним не користується. Про майбутнє звільнення приміщення ТОВ «Чиста криниця» письмово повідомила орендодавця і нині вважає договір припиненим. Оскільки за умовами договору оренди орендна плата нараховується за користування нежитловими приміщеннями, то, на його думку, підстави для сплати орендної плати відсутні.

Приватне підприємство «Еліс» з такими доводами не погодилося, зазначило, що умови договору оренди не передбачають розірвання договору в односторонньому порядку, повернення приміщення письмово не оформлено, отже договір оренди не припинено.

Які особливості та істотні умови договору найму будівлі та іншої капітальної споруди? У чому полягає підтвердження виконання зобов'язання? З якого моменту припиняється договір найму будівлі або іншої капітальної споруди? Яке рішення має прийняти господарський суд?

Тема 3. Підстави та порядок розірвання договору та визнання його недійсним

Питання для обговорення:

1. Умови дійсності договору.
2. Порядок та підстави розірвання договорів.
3. Недійсність господарських договорів: підстави та наслідки.
4. Правові відмінності недійсних та укладених договорів.

Ситуаційні задачі

1. Пан Рипульський завітав на виставку відомого художника Т. і купив одну картину. Наступного дня до організаційного комітету виставки звернулася дружина Рипульського з приводу повернення придбаної Рипульським картини і сплачених за неї грошей. Пані Рипульська пояснила, що її чоловік тривалий час хворіє на шизофренію, проходить періодично лікування у психіатричній клініці, не здатен розуміти значення своїх дій і тому не може укласти договори купівлі-продажу без її дозволу. На підтвердження своїх вимог надала довідку встановленої форми, видану лікарем психоневрологічного диспансеру на ім'я Рипульського, з зазначенням діагнозу.

Менеджер організаційного комітету пояснив, що Рипульський перед тим, як придбати картину близько 30 хвилин спілкувався з ним з приводу її художніх якостей, цікавився особливостями творчої манери її автора, ставив слушні питання і доречні зауваження, отже справив враження цілком нормальної людини і обізнаного знавця живопису. Дружина Рипульського пояснила, що періодично Рипульський дійсно поводить себе як здорова людина, але хвороба, яку діагностовано лікарем-психіатром, впливає на його психічний стан, і тому оргкомітет повинен прийняти картину і повернути їй сплачену за неї ціну.

Чи є підстави для визнання договору купівлі-продажу недійсним? Що розуміти під необхідним обсягом цивільної дієздатності особи, яка вчиняє правочин? Які правові наслідки визнання недійсним правочину, укладеного недієздатною особою.

2. Товариство з обмеженою відповідальністю «Сигнал», що є власником п'ятиповерхового нежитлового будинку, передало в оренду фізичній особі – підприємцю Шевлюзі нежитлове приміщення – дві кімнати загальною площею 30 кв. м. строком на 2 роки. За умовами договору Шевлюга зобов'язався щомісяця сплачувати орендну плату, проте через 11 місяців від дня передачі приміщення сплату орендної плати припинив.

ТОВ «Сигнал» звернулося до господарського суду з позовом про стягнення з Шевлюги заборгованості.

Шевлюга проти позову заперечив з тих підстав, що у договорі сторони погодили, що усі спори щодо користування приміщенням будуть вирішуватись сторонами шляхом переговорів, і тому він вважає, що справа не може розглядатись господарським судом. Крім того він зазначив, що у тексті договору сторони не визначили, які саме кімнати передаються у користування, на якому поверсі знаходяться, плану приміщень договір не містить, отже договір не є укладеним і правові підстави для нарахування та стягнення орендної плати відсутні.

Чи є правові підстави вважати договір оренди неукладеним? Які умови договору оренди є істотними відповідно до норм Господарського кодексу? Чи є правомірні доводи пана Шевлюги, що спір є невідомий господарському суду?

Тема 4. Правові основи господарсько-правової відповідальності

Питання для обговорення:

1. Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності.
2. Строки позовної давності під час реалізації господарсько-правової відповідальності у судовому порядку.
3. Зменшення розміру штрафних санкцій.
4. Підстави звільнення від господарсько-правової відповідальності.

Ситуаційні задачі

1. Публічне акціонерне товариство «Київенерго» звернулося до господарського суду з позовом до районної клінічної лікарні про стягнення пені та штрафу за прострочення оплати за невчасний розрахунок за спожиту у 2015 році електроенергію.

Суд встановив, що 02.01.2015 р. сторони уклали договір, за яким ПАТ «Київенерго» зобов'язалося протягом 2015 року постачати лікарні електроенергію в необхідній кількості, а лікарня щомісяця оплачувати спожиту електроенергію у строк до 5 числа поточного місяця. За прострочення оплати сторони договору передбачили відповідальність у вигляді пені у розмірі подвійної облікової ставки НБУ за кожний день такого прострочення, а також штраф розміром 5 % від несплаченої вчасно суми.

У період з вересня по грудень 2015 р. з боку лікарні утворилася заборгованість внаслідок несплати за спожиту електроенергію, яка була нею погашена на початку січня 2016 р. ПАТ «Київенерго» просив суд стягнути пеню та штраф за затримку розрахунку.

Лікарня у відзиві на позов зазначила, що згідно статуту є некомерційною установою і фінансується з державного бюджету; затримка розрахунків за спожиту електроенергію виникла з причини несвоєчасного надходження бюджетних коштів. Надала документи про те, що з вересня по грудень 2015 р. фінансування статей видатків лікарні відбувалося виключно на медикаменти та на заробітну плату працівників. Щоб вчасно розрахуватися з постачальником лікарня двічі письмово зверталася до вищої організації з проханням виділити кошти для оплати електроенергії, і, отримавши фінансування з запізненням, наступного дня погасила борг. Оскільки заборгованість виникла не з вини лікарні, то, на її думку, вона не повинна нести за неї відповідальність. Крім того, посилаючись на ст. 61 Конституції України, в силу якої ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, вважає, що не є правомірним одночасне стягнення пені та штрафу за одне й те саме правопорушення у вигляді затримки оплати за договором.

Яка правова природа відносин, які виникли між сторонами? Яка відповідальність передбачена за невиконання та неналежне виконання договірних зобов'язань? Чи може господарський суд зменшити розмір штрафних санкцій? Чи допускається одночасне стягнення пені та штрафу у господарських правовідносинах?

2. Публічне акціонерне товариство «Завод реле і автоматики» та Товариство з обмеженою відповідальністю «Альфа» уклали договір на створення (передачу) науково-дослідної продукції, за умовами якого ТОВ «Альфа» за дорученням ПАТ «Завод реле і автоматики» зобов'язалося виконати науково-дослідні роботи на задану тему, а ПАТ «Завод реле і автоматики» зобов'язалося прийняти роботи та оплатити їх ціну. Замовник зобов'язався сплатити аванс у розмірі 50 % вартості робіт протягом 10 днів з моменту підписання договору. Сторони погодили відповідальність замовника за порушення строків остаточних розрахунків у вигляді пені у розмірі подвійної облікової ставки НБУ, яка діє у період прострочення.

В обумовлені строки ПАТ «Завод реле і автоматики» суму авансу не перерахував. ТОВ «Альфа» направило на його адресу претензію з вимогою негайно сплатити аванс та пеню за порушення строків його сплати.

ПАТ «Завод реле і автоматики» претензію не визнало, посиляючись на те, що сторонами не було досягнуто згоди про предмет договору. Так, технічні, наукові та інші вимоги до науково-технічної продукції містяться у додатку № 1 до договору. Додаток № 1 підписано раніше, ніж сам договір, завідувачем відділу заводу, який не мав повноважень на такі дії. На думку заводу, за таких підстав договір є неукладеним і не породжує правових наслідків.

Однак ТОВ «Альфа» зауважило, що договір, який підписано головою правління ПАТ «Завод реле і автоматики», повноваження якого на такі дії закріплено у статуті ПАТ, містить посилання на додаток № 1, що згідно зі ст. 241 Цивільного кодексу України свідчить про схвалення головою правління дій особи, що підписала додаток № 1. Тому ТОВ «Альфа» наполягало на задоволенні претензії.

До якого виду договорів належать договори на створення (передачу) науково-дослідної продукції? Чи є правові підстави вважати договір неукладеним? Чи правомірні вимоги ТОВ «Альфа» щодо оплати авансу? Чи є підстави для стягнення пені?

5. ТЕМИ РЕФЕРАТИВ (КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ)

№ варіанта	Завдання
1	1. Виконання грошових зобов'язань. 2. Будівельний підряд.
2	1. Неустойка, штраф та пеня за цивільним законодавством. 2. Кредитний договір.
3	1. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань. 2. Договір позички.
4	1. Обставини непереборної сили та їх значення. 2. Договір позики.
5	1. Поняття та склад збитків за Господарським кодексом України. 2. Договір доручення.
6	1. Рамкові договори та їх застосування. 2. Найм (оренда) будівлі та капітальної споруди.
7	1. Неможливість виконання зобов'язання та його види. 2. Договір комісії.
8	1. Попередні договори та сфера їх застосування. 2. Договори з виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт.
9	1. Строк господарського договору та його правове значення. 2. Валюта зобов'язання.
10	1. Форма господарського договору та її значення. 2. Поставка за державним замовленням.
11	1. Договори про надання послуг. 2. Предмет як істотна умова господарського договору.
12	1. Принципи належного та реального виконання договірних зобов'язань. 2. Побутовий підряд.

13	<ol style="list-style-type: none"> 1. Неустойка, штраф та пеня за господарським законодавством. 2. Договір страхування.
14	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оперативно-господарські санкції та порядок їх застосування. 2. Договір транспортного експедирування.
15	<ol style="list-style-type: none"> 1. Типові та примірні договори, особливості застосування. 2. Особливості договору перевезення автомобільним транспортом.
16	<ol style="list-style-type: none"> 1. Істотні умови договору та їх правове значення. 2. Поняття договору зберігання та його окремі види.
17	<ol style="list-style-type: none"> 1. Правове регулювання перевезення залізничним транспортом. 2. Договір управління майном.
18	<ol style="list-style-type: none"> 1. Істотні умови господарських договорів. 2. Загальні положення про найм (оренду).
19	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тлумачення договору. 2. Загальні положення про купівлю - продаж.
20	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ціна як істотна умова господарського договору. 2. Джерела договірних прав.
21	<ol style="list-style-type: none"> 1. Державна реєстрація прав, що виникають на підставі договорів, та її правове значення. 2. Особливості договору оренди будівлі та іншої капітальної споруди.
22	<ol style="list-style-type: none"> 1. Принцип свободи договору та його обмеження. 2. Поняття та види договорів купівлі-продажу.
23	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недійсні та неукладені договори. 2. Договір лізингу.
24	<ol style="list-style-type: none"> 1. Змішані та комплексні договори. 2. Ціна в договорі купівлі-продажу.
25	<ol style="list-style-type: none"> 1. Публічний договір та договір приєднання. 2. Підряд на проведення проектних та пошукових робіт.

6. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття і підстави виникнення зобов'язань.
2. Поняття цивільно-правового договору.
3. Класифікації договорів.
4. Основний та попередній договір.
5. Публічний договір та договір приєднання.
6. Примірні та типові договори.
7. Джерела правового регулювання договірних відносин.
8. Співвідношення договору та закону в регулюванні договірних відносин.
9. Поняття укладення договору.
10. Поняття ти види істотних умов договору.
11. Форма укладення договору.
12. Нотаріальне посвідчення договорів.
13. Поняття оферти та акцепту.
14. Момент укладення договору.
15. Підстави для зміни або розірвання договору.
16. Правові наслідки зміни або розірвання договору.
17. Відмова від договору.
18. Поняття та принципи виконання договірних зобов'язань.
19. Поняття та види підстав припинення зобов'язань.
20. Поняття забезпечення виконання зобов'язань.
21. Поняття та види неустойки.
22. Договір поруки.
23. Поняття гарантії як виду забезпечення виконання зобов'язань.
24. Поняття завдатку.
25. Поняття та види застави.
26. Поняття притримання.
27. Поняття порушення зобов'язання.
28. Поняття господарсько-правової відповідальності.
29. Підстави та умови притягнення до господарсько-правової відповідальності.
30. Вина як умова притягнення до господарсько-правової

відповідальності.

31. Поняття обставин непереборної сили.
32. Поняття та види господарських санкцій.
33. Загальні положення про купівлю-продаж.
34. Роздрібна купівлі-продаж.
35. Особливості правового регулювання поставки.
36. Договір контрактації сільськогосподарської продукції.
37. Договір пожертви.
38. Поняття та види договорів ренти.
39. Поняття та види договору найму (оренди).
40. Особливості правового регулювання оренди державного та

комунального майна.

41. Договір прокату.
42. Побутовий підряд.
43. Договір позички.
44. Поняття та види договорів підряду.
45. Будівельний підряд.
46. Підряд на проведення проектних та пошукових робіт.
47. Договори з виконання науково-дослідних або дослідно-

конструкторських та технологічних робіт.

48. Загальні положення про договори з надання послуг.
49. Договір доручення.
50. Договір комісії.
51. Агентські правовідносини.
52. Поняття договору зберігання.
53. Поняття та система транспортних зобов'язань.
54. Загальні положення про перевезення вантажу.
55. Загальні положення про договір перевезення пасажирів та

багажу.

56. Договір страхування.
57. Договір позики.
58. Кредитний договір.
59. Договір банківського вкладу.
60. Договір банківського рахунку.

Список літератури

Основні нормативно-правові акти

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради. - 1996.- №30.- Ст. 141.
2. Господарський кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради. - 2003.- № 18, № 119-20, № 21-22.- Ст.144.
3. Цивільний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради. - 2003.- №40-44.- Ст.356.
4. Господарський процесуальний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 06.11. 1991р. (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради – 1992. - № 6. - Ст. 56.
5. Кодекс торговельного мореплавства України: Прийнятий Верховною Радою України 23. 05. 1993 р. (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради. – 1995. - № 47.- Ст.349.
6. Повітряний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 04.04.1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1993. - № 25. - Ст. 275.
7. Земельний кодекс: Прийнятий Верховною Радою України 25.10.2001 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №3-4. - ст.27.
8. Податковий кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 06.07.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011, № 13-14, №15-16, №17. - ст.112.
9. Кримінальний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001, №25-26. - ст.131.
10. Митний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 13.03.2012 //Відомості Верховної Ради України. – 2012. - № 41-42, № 43-44, № 45. - ст.522.
11. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. - № 50-51. – Ст.384.

12. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993.- № 50. – Ст. 472.

13. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 23. - Ст. 243

14. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 5-6. - Ст.30

15. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 40 - Ст.365.

16. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 30.06. 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 42-43.- Ст.378.

17. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1991.- №49. – Ст. 682.

18. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №51. - Ст.292.

19. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. // Відомості Верховної Ради. – 2013. - № 3. - Ст.23.

20. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 31-32. - Ст.263

21. Про залізничний транспорт: Закон України від 4.07. 1996 р. Відомості Верховної Ради.- 1996. -№ 40. - Ст. 183.

22. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.10. 2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2004. - № 9. - Ст. 79.

23. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996, № 36. - ст.164.

24. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. - №12. – Ст. 64.
25. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. // Відомості Верховної Ради. - 1991. - № 21. - Ст. 377
26. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1991.- № 47. - Ст. 646.
27. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10.04.1992р. // Відомості Верховної Ради. - 1992.- №30.- Ст.416.
28. Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 18. - Ст. 78
29. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. (із змін і доп.) // Відомості Верховної Ради. – 1994. - № 51. - Ст.446
30. Загальні умови укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві. Затверджено постановою КМУ від 1 серпня 2005 р. № 668 // УК. – 31 серпня 2005 р. - № 163.
31. Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по количеству. Утверждена постановлением Госарбитража СССР от 15 июня 1965 года № П-6 // БНА СССР.-1975.- № 2.
32. Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по качеству. Утверждена постановлением Госарбитража СССР от 25 апреля 1966 года № П-7 // БНА СССР. - 1975.- № 2.
33. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. // Юридичний вісник України. - 2001. - №

Допоміжна література

1. *Банківське право України: навч. посіб.* / Мін-во освіти і науки України. – К.: ЦУЛ, 2007. – 343с.
2. *Жук Л.А.* Господарське право України: підручник / Л.А.Жук [та ін.]. – К.: Кондор, 2009. – 431с.
3. *Зобов'язальне право: теорія і практика: навч. посіб.* / за ред. О.В.Дзери; Київськ. нац. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 910с.

4. *Кононенко І.В.* Основи біржового права: навч. посіб. / І.В.Кононенко. – К.: Кондор, 2007. – 575с. – Бібліогр.: с.574-575.
5. *Кравчук С.Й.* Господарське право: навч. посіб. – К.: Кондор, 2009. – 292 с. – Бібліогр.: с.288-292.
6. *Мазур О.С.* Цивільне право України: навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2006. – 382с.
7. *Ніколаєва Л.В.* Комерційне право: Практикум. – К.: Істина, 2000. – 176 с.
8. *Попов А.А.* Торговое право: учеб. пособие. – 5-е изд., перераб. и доп. – Х.: Бурун и К, 2007. – 287с. – Библиогр.: с.283-284.
9. *Чучковська А.В.* Правове регулювання електронної комерції в Україні: навч. посіб. / Мін-во освіти і науки України. – К. : ЦУЛ, 2007. – 223с. – Бібліогр.: с.212-222.

Інформаційні ресурси

1. <http://library.knuba.edu.ua/>
2. rada.gov.ua
3. ovu.com.ua

ДЛЯ НОТАТОК

Навчально-методичне видання

ДОГОВІРНЕ ПРАВО

Методичні вказівки
до вивчення дисципліни для студентів
спеціальності 073 “Менеджмент”

Укладачі: **Петренко** Діана Володимирівна
Щербакова Олена Миколаївна

Комп'ютерне верстання *Р.В. Шушпанової*

Підписано до друку 2017. Формат 60 × 84^{1/16}
Ум. друк. арк. 2,09. Обл.-вид. арк. 2,25.
Електронний документ. Вид № 30/III-17.

Видавець і виготовлювач
Київський національний університет будівництва і архітектури

Повітрофлотський проспект, 31, Київ, Україна, 03680
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
Видавничої справи ДК № 808 від 13.02.2002 р.